

Σημειωτική

Saussure ja strukturalism

MIKHAIL LOTMAN

Ferdinand de Saussure (1857-1913)

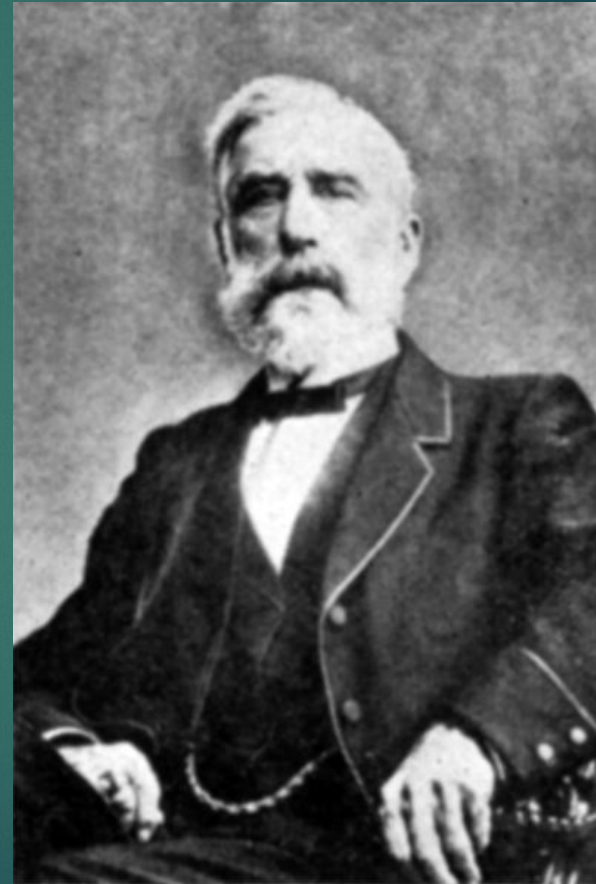

Cours de linguistique
Générale (Üldkeeleteaduse
kursus), 1916

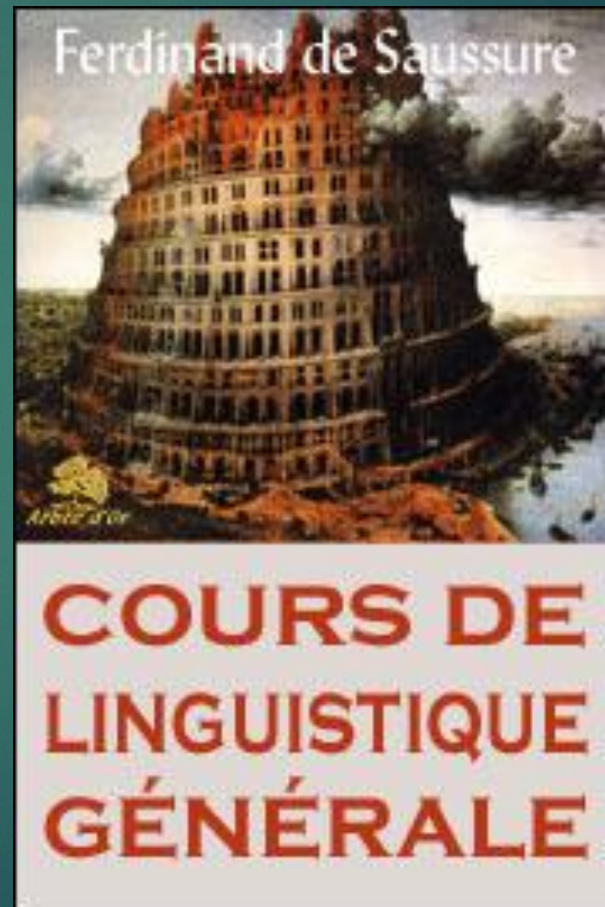
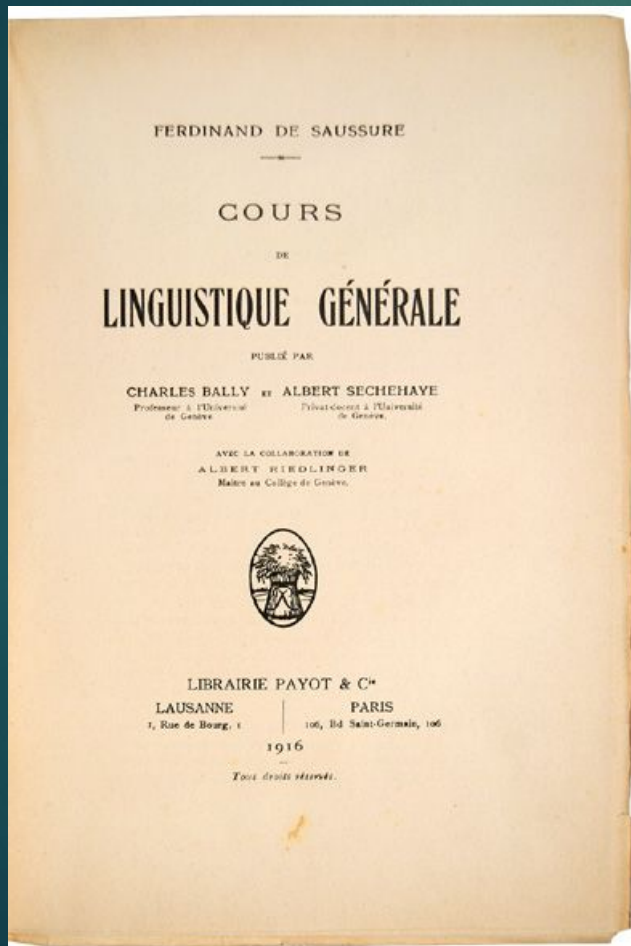
Charles Bally (1865–1947)

Albert Sechehaye (1870–1946)

Horace-Bénédict (1740-1799) ja Henri Louis Frédéric (1829-1905) de Saussure

Üldkeeleteaduse kursus 1913 ja 1969⁶

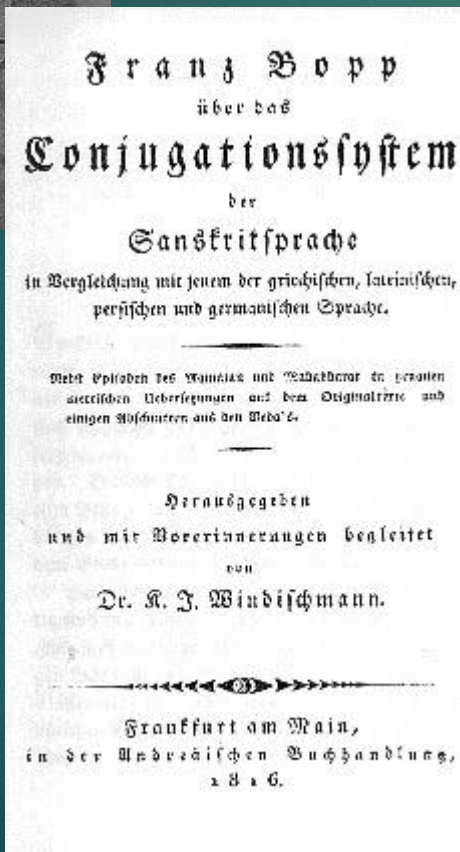
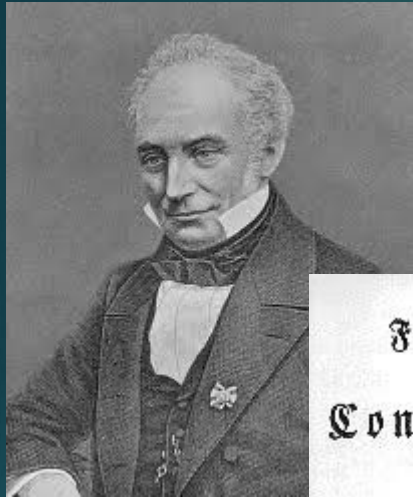

de Saussure

- ▶ *Mémoire sur le système primitif de voyelles dans les langues Indo-Européennes (1878)*

Märgukiri algsest vokaalisüsteemist indoeuroopa keeltes

Franz Bopp (1791-1867)

- ▶ 1816 “Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache”
- ▶ 1833 “Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litthauischen, Altslawischen, Gotischen und Deutschen”

Rasmus Rask (1787-1832)

- ▶ 1818 “Undersøgelse om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse”

Jakob Ludwig Carl Grimm (1785–1863)

- ▶ 1819 “*Deutsche Grammatik*”
(2. trükk 1822–1840)
- ▶ 1854 “*Deutsches Wörterbuch*”, Bd. I. (– 1961,
32 köidet)

Grimmi seadus (1822)

- ▶ * $bh \rightarrow b$ (*bhratar* vs. *brother*, брат)
- * $p \rightarrow f$;
- * $t \rightarrow d$,
- * $t \rightarrow p$ [θ],
- * $k \rightarrow h$ [x]
- ...

Grimmi seadus I: * p→f

- ▶ kreeka: *πούς*,
- ▶ ladina: *pēs, pedis*,
- ▶ sanskrit: *pāda*,
- ▶ leedu: *pėda*
- ▶ prantsuse: *pied*
- ▶ itaalia: *piede*
- ▶ hispaania: *pata*
- ▶ inglise: *foot*,
- ▶ hollandi: *voet*,
- ▶ saksa: *Fuß*,
- ▶ gooti: *fōtus*,
- ▶ islandi, fääri: *fótur*,
- ▶ taani: *fod*,
- ▶ rootsi, norra: *fot*

Grimmi seadus (1822)

**Table 1: Labial and Dental Stops
in the Indo-European Languages**

Greek	Latin	Gothic	Sanskrit	Slavic
p	p	f	p	p
b	b	p	b	b
ph	f/b	b	bh	b
t	t	þ	t	t
d	d	t	d	d
th	f/d	d	dh	d

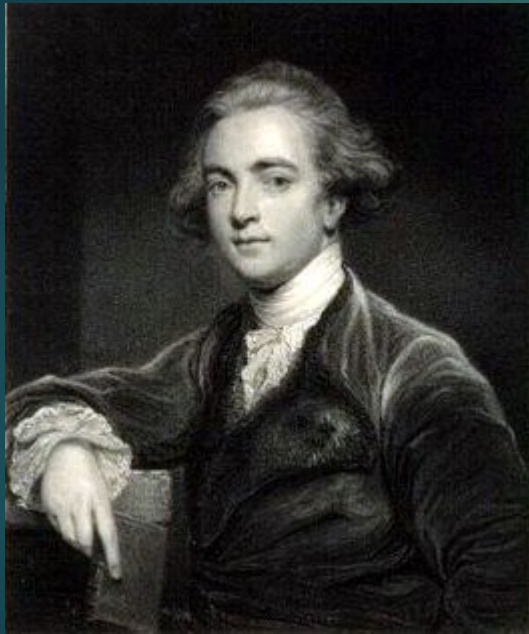
Soomeugri keelkond

Sámuel Gyarmathi (1751 — 1830)

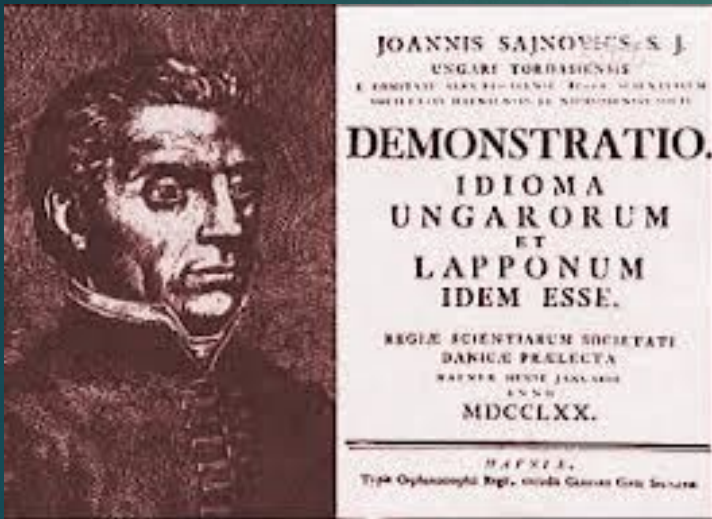
- ▶ 1799 *Affinitas linguae hungaricae cum linguis fennicae originis grammatice demonstrata*
- ▶ 1816 *Vocabularium*

William Jones (1746 –1794)

- ▶ 1776 *The Sanscrit language*

János Sajnovics (1733-1785)

1770 *Demonstratio idioma Hungarorum et Lapporum idem esse*

Noorgrammatikud (Junggrammatiker)

- ▶ Karl Brugmann (1849-1919)
- ▶ Berthold Delbrück (1842-1922)
- ▶ Hermann Paul (1846-1921)
- ▶ Eduard Sievers (1850-1932)

Keel ja kõne

Ferdinand de Saussure /Tiit Kuuskmäe

- ▶ Meie arvates on neile raskustele ainult üks lahendus: *algusest peale peab asetama ennast keele pinnasele ja võtma selle kõikide teiste keeletegevuse ilmingute puhul normiks.*
- ▶ Tõepoolest, sedavõrd paljude duaalsuste hulgas näib keel üksi olevat vastuvõtlik iseseisvale definitsioonile ja varustama rahuldavat toetuspunkti mõistusele.

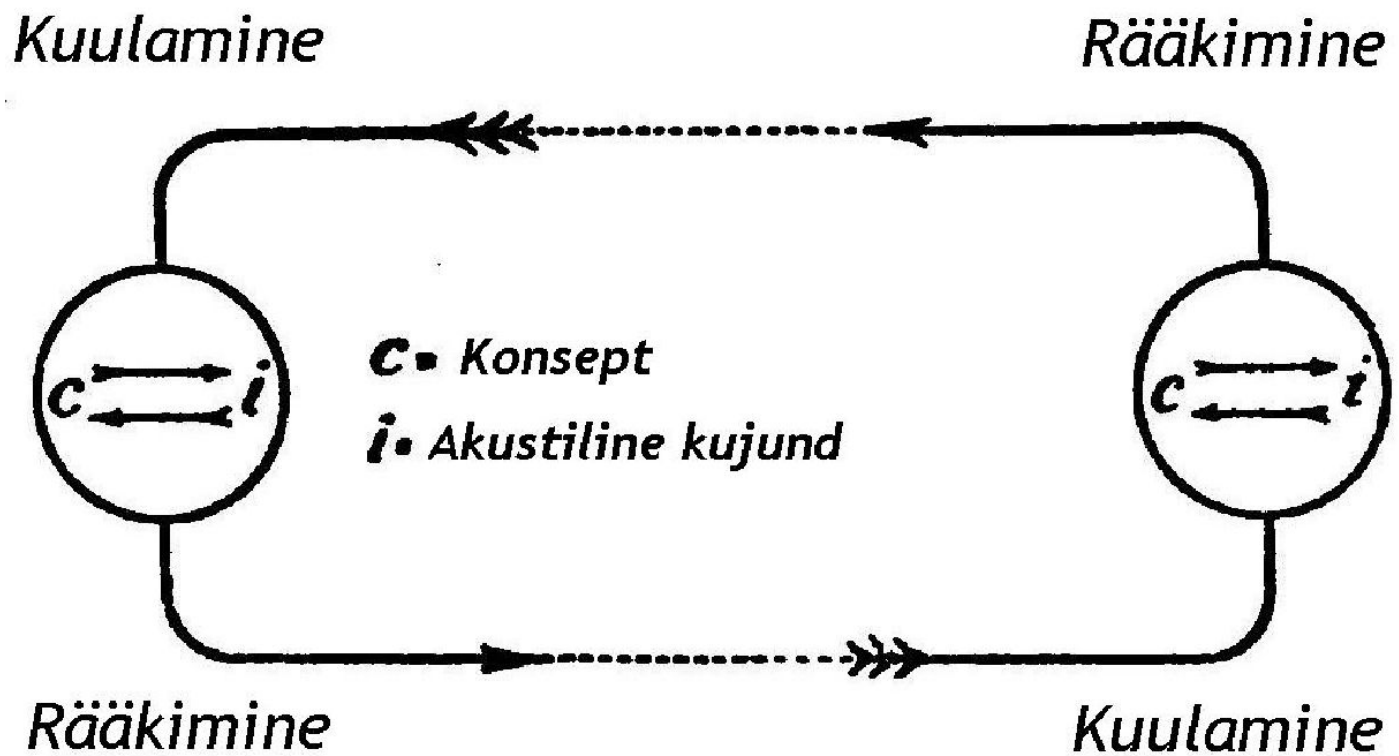
Keel ja ühiskond

Keel on keeletegevuse sotsiaalne osa väljaspool indiviidi, kes ei saa teda iseseisvalt luua ega muuta; ta eksisteerib üksnes tänu teatavale ühiskonna liikmete vahel sõlmitud lepingule. Teiselt poolt vajab individ keele funktsioneerimise tundmiseks õpiaega; laps omandab keele üksnes järk-järgult.

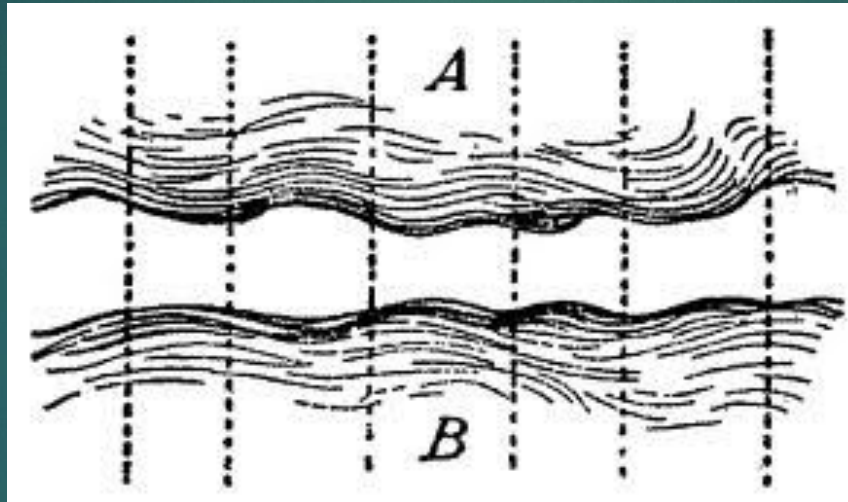
Keele immanentsus

Keel, erinevalt kõnest, on objekt, mida on võimalik uurida eraldi. Keeleteadus mitte ainult, et võib mööda minna teisi keeletegevuse elemente arvestamata, vaid ta on võimalik üksnes siis, kui teised elemendid on välistatud.

Kõne

Kõne: A – helid, B –
mõtted

Semioloogia

- ▶ ... on võimalik luua *teadus*, mis uurib *märkide elu ühiskonnas*. Ta moodustab osa sotsiaal-psühholoogiast ja järelikult üldpsühholoogiast. Me nimetame ta semioloogiaks (kreeka sõnast „*sēmeîon*“, „märk“).
- ▶ Lingvistika on ainult üks osa sellest üldisest teadusest.

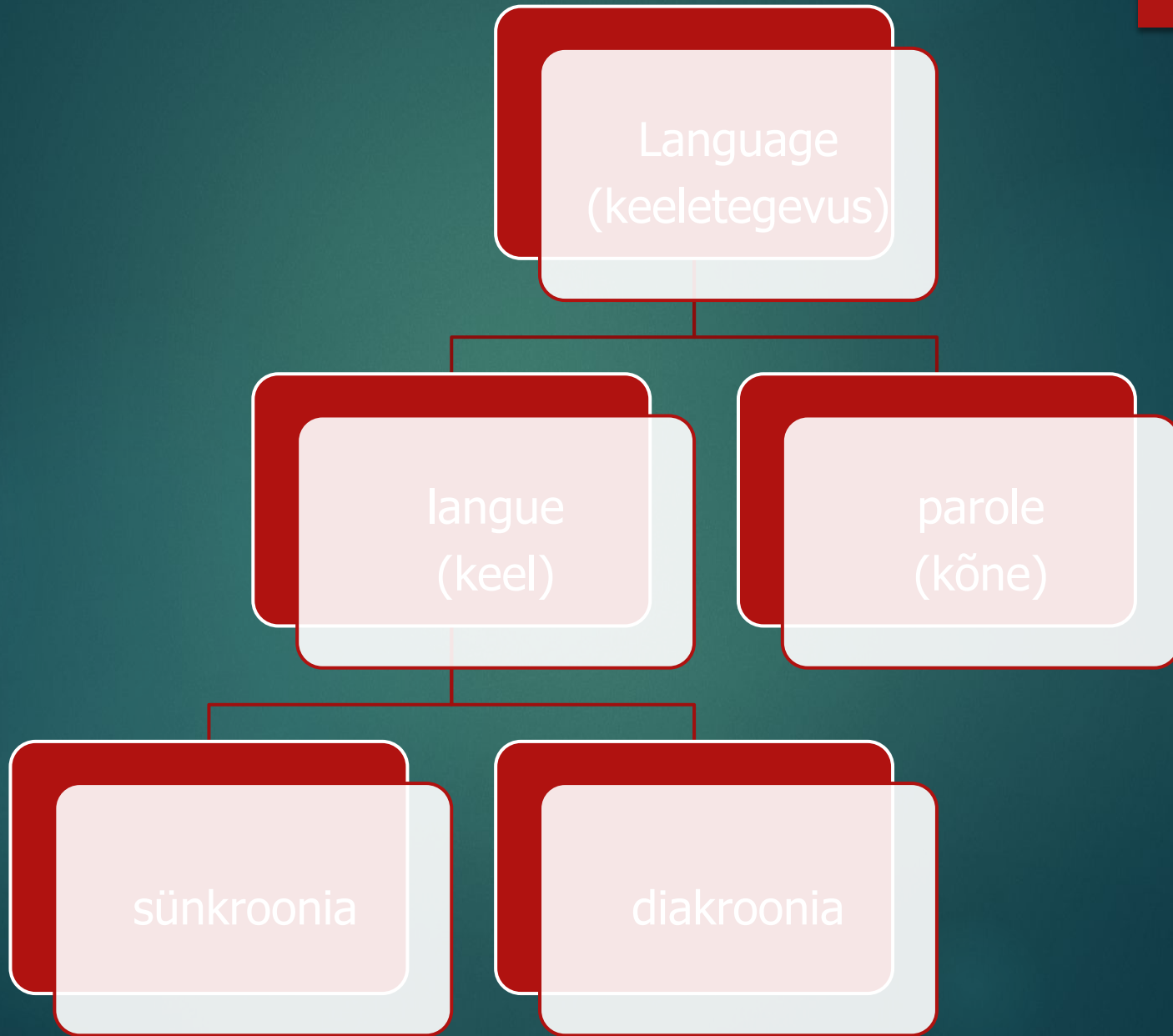
Semioloogia ja keeleteadus

- ▶ Just keeles ilmneb see semioloogia omadus hästi, kuid ta avaldub asjades, mida uuritakse kõige vähem.
- ▶ arvame, et vaadeldes riitusi, kombeid jt. kui märke, ilmnevad need faktid uue valguses, misjärel tunneme vajadust grupeerida nad semioloogiasse ning selgitada neid selle teaduse seadustest lähtuvalt.

Keel aegruumis

- ▶ Keel ja aeg
 - ▶ Sünkroonia
 - ▶ Diakroonia
- ▶ Keel ja ruum
 - ▶ Dialektoloogia

Keeletegevus, keel ja kõne

Keel kui süsteem; keelereeglid

- ▶ süntagmaatilised
- ▶ paradigmaatilised

Süntagmaatika vs. paradigmaatika

The diagram shows a grid of words with two axes. The horizontal axis is labeled 'Syntagmatic axis' and the vertical axis is labeled 'Paradigmatic axis'.

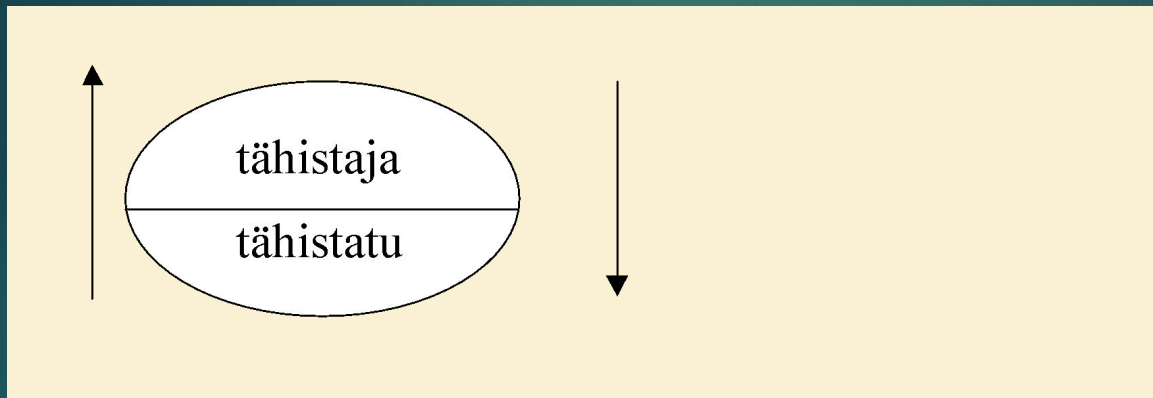
	She	can	go	
	I	may	come	
	You	might	leave	
	We	should	arrive	
	IRA	terrorists	overran	
		freedom fighters	liberated	
		guerrillas	freed	
		active units	attacked	
		paramilitaries	occupied	
	cowboy	in jeans	on rearing	stallion
	cowgirl	in cords	on trotting	mare
		in chinos	on galloping	donkey
		in shorts	on standing	ass
				mule

Keel kui märgisüsteem

- ▶ Märgi arbitraarsus (suvalisus)
- ▶ Tähistaja lineaarsus

- ▶ tähistaja
- ▶ tähistatu

Keelemärk

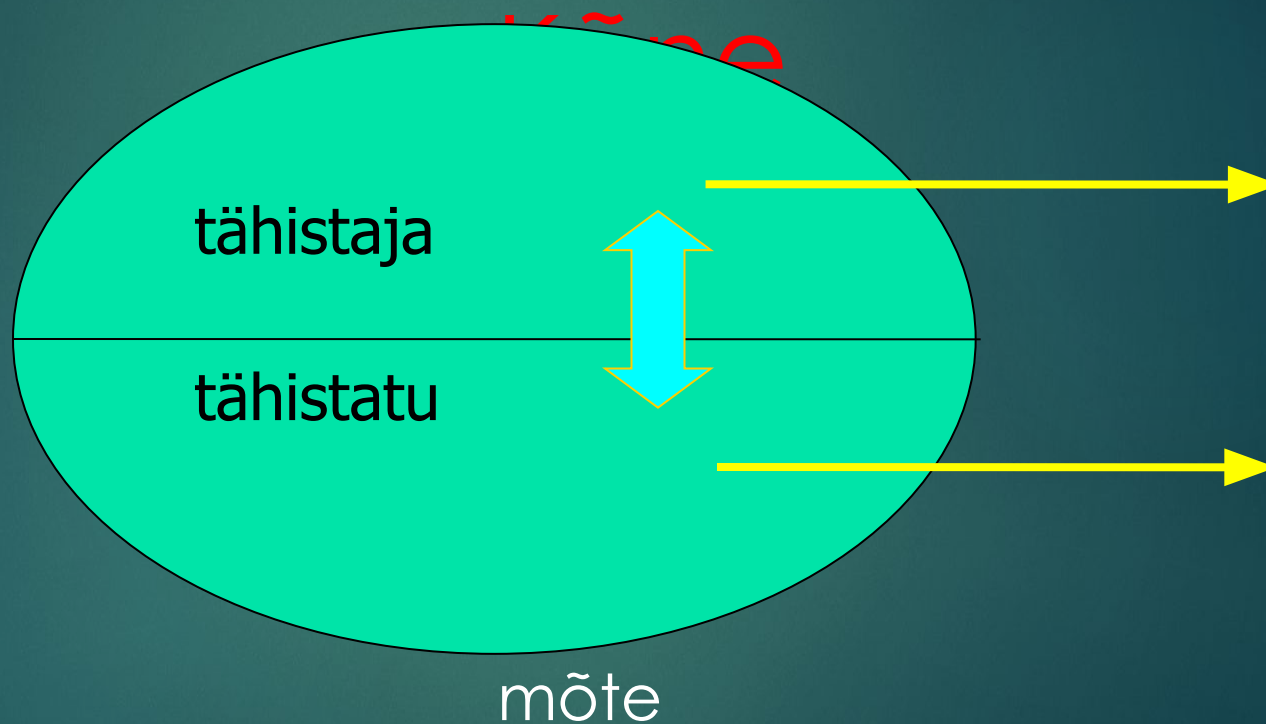

- tähistaja ei ole heli, vaid abstraktne “akustiline kujund”
- tähistatu ei ole asi, ega mõte, vaid abstraktne “mõiste”

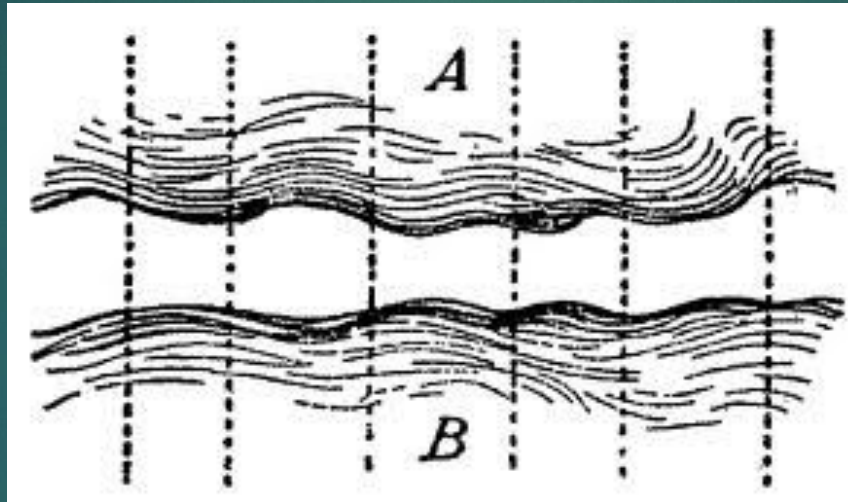
Keelemärk

Keel

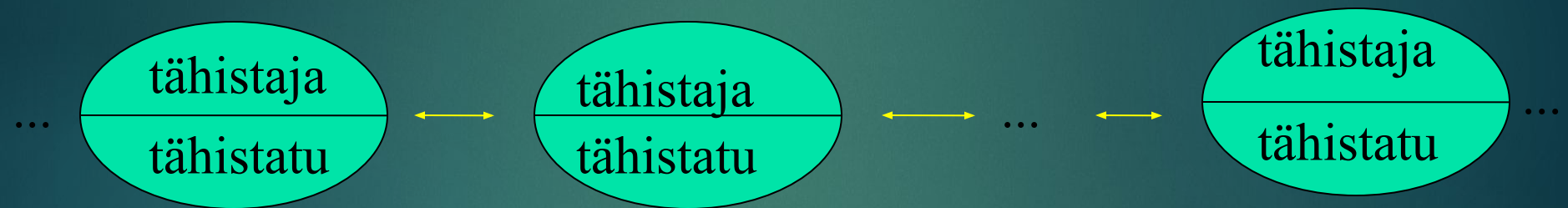
Kõne: A – helid, B – mõtted

tähendus ja väärtus

- ▶ tähendus (signification, sens) on märgi seos keelevälise reaalsusega
- ▶ väärtus (valeur) on elemendi keelesiseste suhete süsteem

SÜNTAGMAATIKA

Strukturalismi koolkonnad

- (Genfi koolkond)
- Praha lingvistiline ring
- Glossemaatika
- Ameerika strukturalism

Genfi koolkond

Charles Bally (1865–1947)

Albert Sechehaye (1870–1946)

Sergei Karcevsky (1885–1955)

Henry Frey (1899–1980)

Robert Godel (1902–1994)

A. Sechehaye. L'ecole genevoise de
linguistique generale. 1927

Genfi koolkond täna

Patrick Sériot (1949)
loengul Tartus 2009

Université de Lausanne

P. Sériot. *Structure Et Totalite: Les Origines Intellectuelles Du Structuralisme En Europe Centrale Et Orientale*. 1999

P. Sériot 2001. Trubetzkoy kaksikelu ehk süsteemide suletus. *Akadeemia* 11: 2290–2303

Praha lingvistiline ring

- ▶ Vilém Mathesius (1882-1945)
- ▶ Vladimír Skalička (1909–1991)
- ▶ Roman Jakobson (1896-1982)
- ▶ Nikolai Trubezkoy (1890-1938)
- ▶ Jan Mukařovský (1891–1975)
- ▶ Jerzy Kuryłowicz (1895–1978)
- ▶ Karl Bühler (1879–1963)

Vilém Mathesius (1882-1945)

- ▶ Keelenähtuste potentsiaalsusest (1911)
- ▶ Aktuaalne süntaks

Vladimír Skalička (1909–1991)

- ▶ *Zur ungarischen Grammatik, 1935*

(Ungari grammatika)

- ▶ *Asymetrický dualismus jazykových jednotek, 1935*

(Keeleelementide asümmeetrilisest dualismist)

Nikolai Troubetzkoy (1890-1938)

- ▶ Grundzüge der Phonologie (1939)

Foneetika ja fonologia

Henry Sweet (1845-1912)

Daniel Jones (1881-1967)

Beverley Collins · Inger M. Mees

The Real Professor Higgins

The Life and Career
of Daniel Jones

Mouton de Gruyter

"The Real Professor Higgins"

George Bernard Shaw

Pygmalion (1912)

My Fair Lady (1964)

Jan Nieciśław Baudouin de Courtenay (1845-1929)

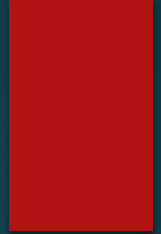
- ▶ akustika vs.
psühhofoneetika

signifikatiivsed opositsioonid

- ▶ ekvipolentne (must/valge)
- ▶ privatiivne (must/mitte-must)
- ▶ graduaalne (must/hall/valge)

funktsioonid

- ▶ signifikatiivne
- ▶ delimitatiivne (sõnapiirid, pausid, rõhk ...)
- ▶ kulminatiivne (intonatsioon, rõhk)

Roman Jakobson (1896-1982)

Praga, 1920
The Jakobson Foundation, illust. n°5
in Roman Jakobson: *My Futurist
Years*. Bengt Jangfeldt & Stephen
Rudy, New York: Marsilio Publ.,
1997.

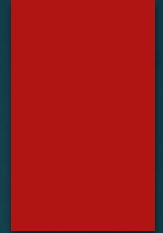
Gotland, 1977
The Jakobson Foundation, illust. n°16
in Roman Jakobson: *My Futurist
Years*. Bengt Jangfeldt & Stephen
Rudy, New York: Marsilio Publ.,
1997.

ROMAN JAKOBSON

- keel ja värss
- prosoodiareeglid
- silbistruktuur

Aktuaalne süntaks

- ▶ Premysl Adamec
 - ▶ teema ja reema (*theme* ja *rheme*), *topic* ja *comment*
 - ▶ fraasirõhk
 - ▶ sõnade järjekord
- ▶ M.A.K. Halliday
- ▶ Aktuaalne süntaks ja teksti struktuur
 - ▶ J.V.Padutševa

Jan Mukařovský (1891-1975)

- * kunst kui märgisüsteem
- * filmisemiootika

